

TC. KÜLTÜR BAKANLIĞI
KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KURULTAYI

14-16 MART 1990
ANKARA

GENEL SUNUŞ

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARININ KORUNMASINDA
SORUNLAR VE OLANAKLAR

HAZIRLAYAN
Prof. Dr. METİN SÖZEN
T.B.M.M.
Kültür ve Sanat Danışmanı

ab327
b320

ÇEKÜL KÜTÜPHANESİ

DEMİRBAŞ NO.

06327

SINIFLAMA NO.

06320

BAĞIŞCI

GELİŞ TARİHİ

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARININ KORUNMASINDA SORUNLAR VE OLANAKLAR

İnsanımıza Nasıl Bir Dünya

Yüzlerce yıl içindeki gelişmelerin, çok kısa sayılabilecek zaman dilimine sığdırıldığı bir dünyada yaşıyoruz. Bizlerden binlerce kilometre uzaklıkta bir olay, birkaç saat sonra evimizde, değişik boyutlarda sergilenebiliyor. Kültür ve sanat adına üretilenlerin duyulabilmesi bu hıza ulaşmasa bile, gene de dünden çok daha çabuk, çok daha değişik biçimlerde yaygınlaşma olanağı var. Çünkü ihtiyar dünyamız, binlerce yıl içinde nice büyük uygarlıkların yeşerdiğini, unutulmaz denen uygarlıkların bir süre sonra küllendiğini görmüştür. Çağımızın insanı, bütün bunları bilmesine rağmen büyük yanlışlıkları, dün kimsenin düşünemeyeceği yoğunlukta sağlıksız girişimleri, zaman zaman gündeme getirebilmektedir. İyi ile kötünün, yanlış ile doğrunun bu boyutta hızlı oluştuğu hiç görülmemiştir. Azalan, yokolan değerlerin bir süre sonra nasıl arandığına, artık insan ömrünün kısa sayılan süresinde tanık olunmaktadır.

Daha dün denecek kadar önce, Anadolu'da gördüğüm, araştırdığım birbirinden ilginç doğal ve tarihsel çevre, özelliklerle yüklü yerleşme yerleri, kültür ve sanat adına üretilenler, artık aynı incelikte, bizleri etkileyen nitelikte değil. Binlerce yıllık birikim, insan ömründen de kısa sürede yok oldu, kimlik değiştirdi. Gelecek kuşaklar, artık nasıl bir tarih derinliğine, köklü bir kültür birikimine, ikinci kez yaratılma olanağı olmayan birbirinden değişik yerleşme yerlerine sahip olduklarını yeterince bilemeyecekler. Suyu, havayı, yeşili, içindeki kültürü, bizim gözümüzle göremeyecekler. Sorun nereden kaynaklanır olursa olsun, kuşkusuz bunda temel bir yanlışlık olmalıdır. Çünkü, Anadolu'da geçmişten geleceğe akan her üründe, geleceğin insanının yararlanacağı nice incelikler saklıdır.

Kültürel Miras ve Ulusların Kimlik Sorunu

Kuşkusuz böylesi tarihsel ve kültürel mirasın zenginleştirilerek sürdürülmesi, bilinçli, kararlı bir yaşama biçimidir. Bu, ülkemizde bugüne kadar tam anlamıyla açık ve seçik anlaşılmamıştır. Tarihsel ve kültürel mirasın korunması, değerlendirilmesi, tanıtılması, ayrıca dünyadaki tüm gelişmeleri günü gününe izlemeyi, çağdaş iletişim araçlarını sonuna kadar kullanabilmeyi de gerektirir. Bugün artık tarihsel ve kültürel mirasın korunması, değerlendirilmesi, yaşatılması başka gerçekleri de ortaya koydu. 21. yüzyılın eşiğinde ulusların kimlik sorunlarını da daha yoğun gündeme getirdi. Zaten 19. yüzyılda, ulusların bağımsızlık savaşlarını kazanmalarıyla işin bitmediği çoktan ortaya çıkmıştı. Sanayi Devrimi ve sonrasında yarattığı sorunların, tarihsel ve kültürel mirasla yüklü ilginç yaşam çevrelerini hızla sağlıksızlığa itmesi, daha çağdaş, geleceğe dönük düşüncelerin yoğunlaşmasına da neden oldu. Artan nüfus içinde insanların her incelikten pay alma, her inceliğin tadını çıkarma istekleri, değişik tanım ve çerçeveleri de beraberinde getirdi. Bu ister istemez, çok yönlü yöntemler, çağdaş yaklaşımlar, yoğun bir bilgi birikimini gerektirdi.

Eğer bizler, gelecekte doğabilecek sorunları önceden sezemezsek, bağımsızlık ilkesine dayalı bir ulusun çok şeyini yitirdiğini, bunun bedelini de çok ağır ödediğini görürüz. Çağımızın tüm istek ve karmaşası içinde, sağlıklı, birikimli, sancıları az bir toplum yaratmak istiyorsak, tarihsel ve kültürel miras sonuna kadar değerlendirmeyi, geleceğe dönük ipuçlarını onda yakalamayı bilmeliyiz. Gelecekteki insanların, son derece çeşitlilik ve hareketlilik içinde bütünlüğü arayan bir yaklaşımı egemen kılmaları, biraz da buna bağlıdır. Bu, bir yaşama nedeni ve sevinci olmalıdır. Çünkü, kuşakları sağlıklı yaşatmak için geçmiş ile gelecek arasındaki bağın güçlü kurulması gereklidir. Bunun için geçmişten geleceğe akıp gelen değerlerin üstüne, hızla yeni değerler ekleyebilecek çağdaş yöntemleri bulmak, geliştirmek, yerleştirmek zorundayız. Ancak, bütün bunlar bazan yanlış anlaşılmalara neden olabilir. Geçmişle mi uğraşıyorsunuz, bu konulara sağlıklı yaklaşan ülkelerin tersine, geçmişe öykünen biri olarak yorumlanabilirsiniz. Böyle yaklaşımlar bir yana, eğer geçmişe durağan olarak değil, devingen ve geleceğe yönelik öğeleri taşıyan bir olgu olarak bakarsak, onunla hesaplaşırsak, işte o zaman geçmiş ile gelecek arasında bağ kurabilecek öğeleri yakalayabilir, onu doğru özümleyebiliriz.

İşte geçmiş, ancak bu aşamadan sonra bizim olacaktır. Geçmiş ile gelecek arasında kurulacak bağda son derece yoğun ve değişik girdiler bulunacaktır. Olayı bu biçimde ele alacak olursak, geçmişimiz için bir gelecek, bir kimlik arıyoruz anlamına gelir. Hesaplaşmamızı doğru, çağdaş ve yeni yöntemlerle yapamazsak, dünyaca dikkate alınan bir ülkenin kültür mirasını yoğun biçimde kullanamazsak, geleceği göremez, kimliğimizi açıklayamayız. Yok edici yöntemlerle, kurmamız gereken sağlıklı bir geleceği yıkarız. Kısacası yaşadığımız fiziksel çevreden insan ilişkilerine kadar çağlar boyu incelenmiş duyarlılıkları yok sayıp, bu köklü birikimi sağlıksız değiştirdiğimiz zaman, insanlar arasındaki bağı, iletişim ve dayanışmayı da yok ediyoruz demektir. Üstelik 'yenilik', 'değişiklik' diye getirdiklerimiz 'yeni' ve 'doğru' değilse, büyük bir karmaşa yaratmış oluruz. O zaman kendi elimizle, bu topraklar üzerinde hesapları olan ülkeler için olanak sağlamış oluruz. Onun için diyorum ki: Kültürel miras, geçmişle gelecek arasında kimlik sorununu çözücü, tarih derinliğini ve bilincini yaratıcı, yeni kuşakları diğer uluslar arasında etkin ve saygın kılıcıdır.

Tarihsel ve Doğal Çevrenin Bütünlüğü Sorunu

Doğal ve tarihsel çevrenin korunması bir bütündür. Eğer bizler yeşili, o yeşilin oluşturduğu nefes alınacak alanları ve zaman içinde oluşturdukları fiziksel ortam ile o ortamdaki insan ilişkilerini bir bütünlük içinde ele alamazsak, işin bir boyutunu eksik bırakmış oluruz. Bu eksikliğin yaracağı aksaklıklar, zincirleme olarak sürer ve bir gün burada düzelttiklerimizin, bir başka yerde, bir başka biçimde yanlışa doğru gittiğini görürüz. Bu yüzden doğal, tarihsel çevrenin korunması kesinlikle bir bütün içinde ele alınmalıdır.

Ancak, bu aşamada önemle vurgulanması gereken bir nokta var: Anadolu, doğal çevresi zengin, binlerce yıldan beri oluşan köklü değerler, çok yönlü girdiler barındıran bir toprak parçasıdır. Doğudan, batıdan, her yönden, tarihin her döneminden değişik kültürler akıp gelmiş, bunlar Anadolu'da yeni sentezler oluşturmuş, büyük bir çeşitlilik, zenginlik yaratmıştır. Dolayısıyla Anadolu, doğal ve kültürel zenginliğine çok özen gösterilmesi gereken bir toprak parçasıdır. Bu özeni gerektiren temel özellik ise, Anadolu'nun bu çeşitliliği, bütünlüğe, sürekliliğe ulaştırmış olmasıdır. İster dışarıdan getirilsin, ister Anadolu'da üretilmiş olsun her gelen burada yeni bir yorumu uğramıştır. Dolayısıyla böylesi tarihsel ve kültürel mirasın, zengin doğal çevrede bütünlük duygusu içinde korunması kaçınılmaz olmaktadır.

Ancak, geçmişte böylesi bir koruma sorunu yoktu. Çünkü kültürel mirasımız zaten korunuyordu. Koruma olayı, daha önce değindiğimiz gibi Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıktığı bir sorundur. Sanayi Devrimi ile birlikte bütün ilişkiler düzeni yeni bir çerçeveye girdi. Ancak bizim bir şansımız vardı. Biz, bu Sanayi Devrimi'nin getirdiği sorunlarla çok sonra karşılaştık. Bu gecikmişlik bize bir bakıma yarar sağlayabilirdi. Çünkü Sanayi Devrimi'nin oluştuğu, ilk sonuçlarının görüldüğü Avrupa'nın bugün ileri ülkeleri, bu devrimin getirdikleri ve götördükleriyle bir süre karşı karşıya kaldılar. Neyin kalıcı neyin götürücü olduğunu tartışır duruma geldiler. Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan yenilikleri, tarihsel ve kültürel mirasın, doğal çevrenin içinde bunlarla bütünleştirmeyi, doğan sağlıksız noktaları gidermeyi ve birikimi doğru olarak kullanmayı öğrendiler. Bunun için özel yöntemler geliştirdiler. Bütün bunlar olurken bizim tarihsel ve kültürel mirasımız henüz bozulmamıştı. Ama büyük bir yanlışlık yaptık. Bu sorunla karşılaştığımızda, onların yaptıkları yanlışları ve düzeltme girişimlerini gördüğümüz, bildiğimiz halde yeterince ilgilenmedik. Üstelik ciddi yanlışlar yaptık. Şimdi de aynı biçimde bu yanlışlığımızı sürdürüyoruz. Oysa sonuç çok daha değişik olabilirdi. Doğal ve kültürel mirasın bütünlüğü bu derece, bu hızla bozulmayabilirdi.

Ayrıca, tüm dünyada, özellikle gelişmiş ülkelerde, bu konuda son derece gelişmiş koruma sistemleri uygulanıyor. Bizim özel konumumuz gereği bu yöntemleri kendimize uyarlamamız gerek. Örneğin; Avrupa'nın herhangi bir bölgesinde son derece doğru sonuçlar veren bir yöntem, Anadolu'nun değişik yerlerinde aynı doğrulukta sonuç vermeyebilir. Bu bakımdan, tarihsel ve kültürel mirasın Anadolu'da geçirdiği evrimi, gelişme ortamını hızla araştırmak, bilmek zorundayız. Köklü, derinlemesine yapılmamış her araştırma, elimizde kalan mirasın korunması ve yaşatılmasını da geciktirmektedir. Üstelik Anadolu'nun bize ulaşabilen mirası son derece yoğundur. Bu yoğunluk, bunları araştırarak insanları, koruma olayının sınırlarını zorlamaktadır. Ne olursa olsun, hızla bu mirasın araştırılmasına başlamamız gerekmektedir. Açıkça söylemek gerekirse, henüz Türkiye'de bu yaklaşım içinde, derinlemesine, kapsamlı, bütüne giden çalışmaları tamamlamış değiliz.

Üstelik Anadolu'nun son derece zengin, çekici bir doğal yapıya sahip olması, turizm denen olguyu da gündeme getirmiş durumdadır. Eğer turizm, yıpratıcı değil, doğru ve sağlıklı olarak ele alınabilseydi, elimizdeki mirasın çok hızlı yokolması, bütünlüğünün bozulması önlenebilirdi. Kısacası bizdeki sorun, bir de bu nedenle, daha da artmış görüyor. Fazla gecikmeden bütün üniversiteler, ilgili kurum ve kuruluşlar ortak bir dile ulaşmak zorundadır. Kültürel mirasımızın her boyutu için ortak davranmamız, bunu ulusal bir kampanyaya dönüştürmemiz, tutarlı, yoğun çabalarla konuya süreklilik kazandırmamız gerekmektedir. Resmî ve özel kuruluşlar tarafından birbirinden bağımsız ve bölük pörçük yapılan koruma çalışmaları, ortak bir zemini, bütünlüğü ortadan kaldırmaktadır. Bu bütünlüğü sağlayabilmek için, kültür, bilim adamlarımızın ve sanatçılarımızın bir araya gelerek ortak hareket etmeleri gerekmektedir. Bu konudaki geç kalınmışlığı büyük bir hızla gidermek zorundayız.

Herşeyin Önünde ve İçinde Kültürel Birikimin Değerlendirilmesi Sorunu

Kültürel bir boyutun içinden geçmeyen herşey, ekonomik programlar bile, kısa süre sonra, geçerliklerini yitirmeseler de etkilerini yitirirler. Ne yazık ki, bizim gibi koruma sorunlarını gündeme getiren insanların önüne hemen ekonomik boyut konuverir. Şimdiye kadar Türkiye'nin çeşitli dönemlerindeki bazı yöneticiler, tarih ve kültür boyutunu hep ikinci plana ittiler. Sakın kimse alınmasın ama bu dünyaya geniş bakma, çok boyutlu bakma, büyük bir eğitim sorunudur. Türkiye'de, hangi düzeyde ve yerde olursanız olun eğer yöneticiyseniz ve Türkiye'nin tarih içindeki gelişmelerinin farkında değilseniz, aldığınız bütün kararlarda var olan yanlıgı payını daha da büyütmüş olursunuz. Türkiye başı boş bırakılmış değil, binlerce yıl kullanılmış ve değerlendirilmiş bir toprak parçasıdır. Dünya tarihinin doğru yazılabilmesi için gerekli bir toprak parçasıdır. Böylesi bir ortamdaki girişimler, eğer Türkiye'nin yapısına ters düşüyorsa, bir iki yıl sonra gerçek tüm açıklığıyla ortaya çıkar, ancak giden, bir daha geri dönülmez olan köklü geçmiş olur. Gelecekte, kültürle zenginleşecek, güçlenecek bir ekonomik yapının zedelenmesi olur.

Hızlı çalışma, yapılanları hemen gösterme eğilimi, yöneticiliğin yapısı gereğidir belki ama, gerçekte bir bakıma yanlış bu noktada başlamaktadır. İster sanayi, isterse turizm yatırımı olsun, yapılan ya da yapılacak tüm ön araştırmalar tarihsel, kültürel açıdan da değerlendirilmediği sürece, sonuçları açısından hep olumsuz kalacaktır. Bizler yıllardır aynı şeyleri söylüyoruz. Öneri ve eleştirilerimizin doğruluğu çoktan ortaya çıkmış olmasına rağmen, yanlışlar büyüyeerek sürmektedir. Önceleri pırlıtlı gibi görülen bir çok girişim, birkaç yıl sonra bir çıkmazı beraberinde getirmiş, geniş yığınların yaşama sevinci olacak ögeler ortadan kaldırılmıştır.

Yerel Yönetimlerin Kültürel Miras Konusunda Yeniden Donatılması Sorunu

Bu konuda özetle şunu söylemek istiyorum: Tarihsel ve kültürel mirasın, yerel yönetimleri de içeren bir sistem içinde korunabileceğine inanıyorum. Bunda biraz da geç kalındığını ileri sürüyorum. Düne kadar yerel yönetimlerin paraları yoktu ama bu, yanlış yapma olasılığını da azaltıyordu. Yıllarca önce üniversiteler, ilgili kurum ve kuruluşlar, bizler, yerel yönetimleri yeteri kadar değerlendirmeye alabilseydik, destekleyebilseydik, örgütleyebilseydik sonuç bu derece kötü boyutlara ulaşmayabilirdi. Gene de doğru anlatım, doğru eğitim biçimlerini en kısa zamanda bulmak zorundayız. Her bölgenin girdilerini ve özelliklerini dikkate alarak, o bölgenin koruma sorunlarını yerel yönetimler ile çözmek zorundayız. Ancak, her yerde aynı yöntemi uygularsak, büyük oranda yanlışlara da düşebiliriz. Çünkü her bölgenin özel yapısını dikkate almak zorundayız. Bunun yanında, o yörede yaşayan, orada doğmuş büyümüş insanların buldukları çevreyle ilişkisinin güçlendirilmesi olayı büyük sabır ve incelik ister. Örneğin; Safranbolu'daki insanları, bulunduğu yerin sorunlarını, kendi yerel yönetimiyle ve hemşehrilik duygularıyla çözerken destekleyemezsek, o zaman olanakları sınırlı, her yere yetişmeye çalışan bir merkezi yönetimin geneli içinde, yüzeysel kalan desteklerle Safranbolu'yu önemine uygun koruyamayız.

Ayrıca böyle uzun bir boşluk yaratmasaydık, hızlı sanayileme ve yanlış turizm girdileriyle bunalmış yerel yönetimlerin kafaları bu kadar karışmazdı. Ne yazık ki, kimlikli, kişilikli yerleşimleri yok eden, derinlemesine düşünülmemiş yaklaşımları içeren turizm anlayışı bugün de sürüyor. Üstelik yeni programlar yapılıyor. Oysa var olan güçlü, köklü turistik değerler iyi kullanıldıklarında bambaşka zenginliklere ulaşmaktadır. Ama yerel yönetimler, sınırlı teknik personelle uygulama yapmaktadırlar ve bir süre sonra da, ortaya çıkan sorunlar karşısında kilitlenmektedirler. Ayrıca şimdi yerel yöneticilerin biraz da paraları olması nedeniyle, o parayla haklı olarak hızlı sonuç almanın yollarını arıyorlar. Onların bilgi birikimleri sınırlı, bizim araştırmalarımız da istenen yoğunluğa ulaşmadığı için gerekli desteği sağlayamıyoruz. En kısa sürede bütün üniversiteler, bilim kurumları ve araştırma merkezleri, yerel yönetimlerin bilimsel yöndeki isteklerini cevaplayabilecek duruma getirilmelidir.

Halkımızı da bu yolda yönlendirmeliyiz. Çünkü halkımız görgülü ve tarih derinliği olan bir halktır. Ancak görmeden ve dokunmadan kesin karar vermez. Bu yapıyı çok iyi bilmek zorundayız. Bize düşen, olabilecekleri halkımıza göstermek ve bu yönde örnekleri somut biçimde çoğaltmaktır. Yerel yönetimler, kendi kültürel birikimlerinin sağlıklı olarak kullanılabilceğini göstermeye başlayıp örnek verdiği zaman, hemşehrilerinin tümünün olaya katıldığını görüyoruz. Bunları yaygınlaştırmak gerekiyor. Nitekim bunun uygulandığı, olumlu örneklerinin görüldüğü yerlerde hızlı sonuç aldık. Ancak bunların yüzdesi çok düşük. Bunun için, örneğin 'Korumaya Eğilimli Belediyeler Birliği' gibi güç odakları oluşturabilirsek, bu tür koruma programlarından doğabilecek sorunları hızla çözecek ortak bir sisteme ulaşabiliriz. Biliyoruz ki, tarihsel dokuyu bir yerinden yıpratmış mı, onu yeterince koruyamıyor, yerel yönetimin bütçesini zorluyorsunuz demektir. Bir kez yara açmış mı, bu geçmişin zengin dokusunu, özgün örneklerini paramparça ediyorsunuz anlamına gelir. Bu nedenle koruma amaçlı planlara ulaşmayı, doğru örnekleri çoğaltmayı hızla gerçekleştirmek zorundayız. O zaman soruna daha açık cevap bulmuş oluruz. Halkımızın önüne, hedefleri, çözüm yolları belli, açık bir sistemi getirmiş oluruz.

Günümüz İnsanın İsteklerine Cevap Verme Sorunu

Çağımızın insanı geçmiştekinden çok farklı nitelikler taşıyor. Azla yetinmeyen, çağın getirdiği, yarattığı her türlü teknolojik yenilik ve olanaktan yararlanmak isteyen bir yapıya sahip. Ve bu, onun en doğal haklarından biri belki. Ancak, ne var ki, nüfusun hızla artması ve isteklerin çoğalması karşısında, düne kadar insanımızın daha çok zamanı, herşeyden pay alma olanağı varken, bugün artık olanaklar sınırlanmakta, gittikçe daralmaktadır. İşte en azından bizler bu tekdüze yaşamı değiştirmek, sorunları çoğalan insanları rahatlatmak, sağlıklı bir toplum yaratmak, doğal, arkeolojik ve kentsel çevreyi özenle korumak zorundayız. Örneğin, günlük sorunlarla bunalmış, sıkılmış insanlar, sessizce sokaklarda yürüyebilmeli, küçük sürprizlerle karşılaşabilmelidir. Ne yazık ki, artık sürprizlerin sınırlandığı bir çevrede yaşıyoruz, her şey öylesine yanlış, köşeli hale getirildi ki.

Eğer nüfusun artıyor, istekler çoğalıyorsa, elindeki alanları doğru kullanmak ve bunun çevresinde uygun mekânlar oluşturmak zorundasın. Böylelikle oluşacak yeni mekânlardaki kişiler, hem eskinin yeniliklerle donatılmış mekânlarında yaşayanların olanaklarını kullansın ve hem de sağlıklı ilişkiler kurabilsin. İnsan eğer doğru düzgün doğal ve tarihsel bir mekânda yaşamıyorsa, kuşkusuz gerginlikleri de büyüyecektir. O zaman da ona, çağdaş gelişmeleri doğru olarak aktarma olanağı bulamazsınız. Kafası karışmış bir insana yeni gelişmeleri aktarmak son derece zordur. Sağlıklı ve özelliklerle yüklü çevrede yetişmesi gereken çocuklarımız da dünyaya daha renkli ve sağlıklı bakabilmelidir. Kısacası Anadolu küçük-büyük herkes için bulunmaz bir doğal ve kültürel olanaklar dünyasıdır, büyük bir laboratuvarıdır. Bunu iyi değerlendirmek ve kötü kullanmamak zorundayız.

Ne Yapmamız Gerekliyor?

Artık karar zamanı gelmiştir. Ulusal boyutta karar vermenin zamanı gelmiştir. Kimlikli, kişilikli, geleceğe güvenle bakmak isteyen bir toplum olmak istiyorsak, karar vermek zorundayız. Gelecek kuşaklara yaşanılacak bir çevre, onurlu bir gelecek hazırlamak istiyorsak, karar vermek zorundayız. Kentlerimiz inanılmaz bir biçimde kendilerini kimlikli kılan öğelerinden uzaklaşıyorsa, karar vermek zorundayız. Özverili, birikimli insanlarımızı bir araya getirip karar vermek zorundayız. Bütün partilerimiz, kurum ve kuruluşlarımız bir araya gelerek, siyasal yatırıma yer vermeden hızla ortak karar vermek zorundayız. Nasıl ulusca önemli olaylarda hızla birleşebiliyorsak, yaşadığımız toprakların dünü, bugünü, geleceği için de birleşmek, karar vermek zorundayız. Dünyadaki son gelişmeleri dikkate alarak, bu kararımıza hız kazandırmak zorundayız. Böyle bir çağrının gecikmiş olmaması için birikimli insanlara, duyarlı halka, köklü bir devlet geleneğine sahibiz. Bu Kurultay'ın amacına hızla ulaşması, böylesi güçlü bir kültürel birliği sağlaması için ortam hazırdır. Sorunlar artık hemen hemen her çevrede tartışılmaktadır. Sorunların çözüme, somut sonuçlara ulaştığını görme umuduyla sözlerime son veriyorum.

Saygılarımla.